

Strādājam kopā
zaļai Eiropai

Piesārņotas un potenciāli piesārņotas vietas

Pasūtītājs: Biedrība "Višķu attīstībai"

Izstrādātājs: SIA "55M"

2024.gads

Satura rādītājs

Ievads	3
Kas ir piesārņota un degradēta teritorija	3
Degradēta teritorija	4
Piesārņoto un degradēto teritoriju rašanās un pastāvēšana	6
Degradēto teritoriju radītie/iespējamie draudi cilvēku veselībai un videi.....	6
Kā uzzināt par degradētajām teritorijām, apgrūtinājumiem īpašumam un īpašnieka pienākumiem, saistībām piesārņojuma novēršanā	8
Kāpēc nepieciešama degradēto teritoriju reģenerācija un piesārņojuma novēršana. Galvenie īpašnieka pienākumi un ieguvumi.....	9

levads

Piesārņojums parasti rodas cilvēku darbības (rūpniecība, lauksaimniecība, transports, u.c.) vai ekstrēmu vides un klimata (plūdi, vulkānu izvirdumi, zemestrīces, vētras, u.c.) norišu rezultātā, kad konkrētajai vietai kaitīgas – cilvēka radītas vai dabiskas izcelsmes vielas nonāk un izplatās vidē bīstamā daudzumā vai kaitīgā koncentrācijā.

Atbilstoši Latvijas normatīvajiem aktiem, ar piesārņojumu tiek saprasta tāda tieša vai netieša emisijas ietekme uz vidi, kas var apdraudēt cilvēku veselību, nodarīt kaitējumu īpašumam, rada vai var radīt kaitējumu ekosistēmām, traucēt dabas resursu lietošanu vai citādi traucēt atļautu un ilgtspējīgu vides izmantošanu.

Likuma "Par Piesārņojumu" izpratne iekļauj arī tādu fizikālo piesārņojumu, kā trokšņi, gaisma, siltums, vibrācija, stiprs magnētiskais lauks, jonizējošais radioaktīvais starojums u.c.). Visplašākā piesārņojuma izpratne, papildus iepriekšminētajam, ietver arī bioloģisko un vizuālo (piem.: sabojāta, degradēta ainava) piesārņojumu.

Ar piesārņojumu šaurākajā izpratnē domājam ķīmisko piesārņojumu, jeb piesārņojumu ar dažādām vielām. Arī šī informācijas materiāla ietvaros vairāk pievēršamies gruntis un gruntsūdens piesārņojumam tā šaurākajā izpratnē, jeb piesārņojumam ar vielām.

Piesārņotas un potenciāli piesārņotas vietas jēdzieni noteikti Likumā "Par Piesārņojumu".

Par piesārņotu šī Likuma izpratnē uzskatāma vieta, kur augsne, zemes dzīles, ūdens, dūņas, kā arī ēkas, ražotnes vai citi objekti, **satur** piesārņojošas vielas.

Savukārt potenciāli piesārņota vieta ir tāda, kur augsne, zemes dzīles, ūdens, dūņas, kā arī ēkas, ražotnes vai citi objekti, kas, pēc nepārbaudītas informācijas, **satur vai var saturēt** piesārņojošas vielas.

Piesārņoto un potenciāli piesārņoto vietu (PPPV) uzskaitē izveidots reģistrs - Valsts informācijas sistēma, ko uztur Latvijas Vides, Ģeoloģijas un Meteoroloģijas Centrs (LVĢMC). Līdz 2023. gada sākumam Reģistrā apkopota informācija par vairāk kā 3600 vietām Latvijā. Informācija reģistrā tiek regulāri aktualizēta atbilstoši likumam "Par Piesārņojumu". Galvenā valsts iestāde, kas uzrauga, kontrolē un limitē piesārņojošās darbības Latvijā, ir Valsts vides dienests, kas regulāri aktualizē reģistru. LVĢMC apkopo informāciju Reģistra aktualizācijai arī no citām informācijas sistēmām un datu avotiem.

Kas ir piesārņota un degradēta teritorija

Svarīgi apzināties, ka degradēta teritorija ne vienmēr ir piesārņota vai potenciāli piesārņota vieta. Piemēram, izstrādāts vai daļēji izstrādāts karjers (grants, smilts, kūdra), kur nav notikusi rekultivācija ir degradēta teritorija, bet ne piesārņota vieta, kur iepriekšējo vai citu saimniecisko darbību iespējams atsākt neveicot īpašu izpēti ar tai sekojošiem sanācības darbiem attiecībā uz esošu vai varbūtēju piesārņojumu.

Savukārt, ja šādā karjerā ir notikusi naftas produktu noplūde no cisternām un tehnikas tagad, vai pat pirms vairākiem gadu desmitiem, tad šādu vietu nepieciešams attīrīt ar atbilstošu, relatīvi dārgu un komplikētu tehnoloģiju, lai turpinātu derīgo izrakteņu ieguvu vai pielāgotu citam izmantošanas veidam. Ja karjerā, mežā, neizmantotās būvēs, nepiemērotos laukumos, mākslīgi veidotās bedrēs vai dabiskās

ieplakās izgāzti sadzīves, rūpnieciskie vai pat bīstamie (piem. šiferis, akumulatoru, aukstumiekārtu u.c. daļas) atkritumi, uzglabātas lauksaimniecības ķīmikālijas – pesticīdi, mēslošanas līdzekļi, tad šāda teritorija ir degradēta un piesārņota vai potenciāli piesārņota vieta, kas jāreģistrē Piesārņoto un potenciāli piesārņoto vietu reģistrā.

Faktiski vienmēr, kad runājam par degradētu teritoriju tā, pirmkārt, ir zemes degradācija:

Zemes degradācija - zemes un ar to saistīto resursu ekonomiskās vai ekoloģiskās vērtības samazināšanās vai izzušana cilvēka darbības vai bezdarbības, vai dabas vides kritisku izmaiņu rezultātā.

Kā zemes auglīgās virskārtas ģeoekoloģisko īpašību zudumu, atsevišķi izdalām augsnes degradāciju:

Augsnes degradācija ir dabas procesu un cilvēka darbības ietekmē radušās vai notiekošās izmaiņas, kuru dēļ samazinās iespēja izmantot augsni ekonomisko, vides aizsardzības un kultūras funkciju īstenošanai.

Praktiski to saprotam kā augsnes saimniecisko un ekoloģisko īpašību pasliktināšanos vai zudumu - augsnes erozija, organisko vielu, humusa satura samazināšanās augsnē, punktveida piesārņojums (atrodas vai izplatās no vienās vietas) un difūzais (izkliedētais piesārņojums vai ietekme plašā teritorijā), sablīvēšanās, nosēšanās, bioloģiskās daudzveidības samazināšanās, augsnes sasāļošanās, paskābināšanās, plūdu radītās sekas un noslīdējumi, kas samazina augsnes spēju saglabāt un nodrošināt sabiedrībai piemērotu dzīves vidi un saimnieciskās funkcijas.

Degradēta teritorija

“Zemes pārvaldības likuma” izpratnē degradēta teritorija ir teritorija ar izpostītu vai bojātu zemes virskārtu vai pamesta apbūves, derīgo izrakteņu ieguves, saimnieciskās vai militārās darbības teritorija.

Nosacīti izdalāmi vairāki degradēto teritoriju veidi, jeb grupas:

1. Pamesta apbūves teritorija,
2. Pamesta derīgo izrakteņu ieguves teritorija,
3. Pamesta lauksaimnieciskās un mežsaimnieciskās darbības teritorija.

Apbūves teritorija ir:

- ✓ apbūvēta zeme, kuru atbilstoši zemes likumīgai izmantošanai izmanto būvju, inženierkomunikāciju vai labiekārtojuma uzturēšanai,
- ✓ neapbūvēta zeme, kuru atbilstoši detālplānojumam ir plānots (atļauts) izmantot būvju, inženierkomunikāciju vai labiekārtojuma uzturēšanai,
- ✓ neapbūvēta zeme, uz kuras vietējās pašvaldības teritorijas plānojums paredz apbūvi un detālplānojums nav nepieciešams, un zemes vienība pēc platības atbilst apbūves noteikumos noteiktajām apbūves prasībām,
- ✓ neapbūvēta zeme, uz kuru ir izsniegta būvatļauja.

Pamestas apbūves teritorijas noteikšanas kritēriji:

- ✓ būvju fiziskais nolietojums – būves tiek pamestas, ja to lietošana konkrētajam mērķim noteiktā vietā, vai arī to atjaunošana nav ekonomiski izdevīga, kā arī gadījumos, kad būvju juridiskais statuss un īpašumu piederība ir sadrumstalota, nav legāla, vai nav pierādāma. Par degradētu teritoriju uzskatāmas vietas ar cilvēku drošībai un videi bīstamām būvēm, kas satur vai var saturēt vides piesārņojošas komponentes.
- ✓ ar krūmiem aizaugusi apbūves teritorija – uzskatāma par degradētu, ja reljefs būtiski izmainīts – ir dziļas bedres, iegruvušas pazemes komunikācijas, u.c. apstākļi, kas neļauj izmantot zemi, novākt krūmus vai jaunaudzi ar tradicionālo mežsaimniecības tehniku. Ja teritorija ir aizaugusi, bet tehniski droša un piesārņojums nav konstatēts, tad līdzīgi kā pamestās lauksaimniecības un mežsaimniecības teritorijās, vērtējot no vides viedokļa mūsdienu izpratnē, šādas vietas nav uzskatāmas par degradētām, jo tur atjaunojas dabiskās ekosistēmu funkcijas un produktivitāte. Piemēram, krūmus un kokus var izmantot - mehāniski novākt, pārstrādāt šķeldā un citās enerģētikas vai būvniecības izejvielās.
- ✓ piesārņojums – būtisks un izšķirošs faktors, lai teritoriju uzskatītu par degradētu,
- ✓ nerekultivētas atkritumu izgāztuves – viennozīmīgi ir degradētas teritorijas,
- ✓ pamesta ražošanas teritorija vai objekts,
- ✓ pamesta militāra rakstura teritorija vai objekts.

Abi pēdējie kritēriji nav viennozīmīgi. Teritorija ir degradēta, ja tajā atrodas, vai var atrasties fizikāli vai ķīmiski bīstami ražošanas atkritumi, produkcijas atlikumi, militārie materiāli un to atlikumi, kā arī, ja virszemes reljefs un pazemes veidojumi var izraisīt zemes nogruvumus, kritenes un zemes virsma nav apstrādājama ar tradicionālo mežsaimniecības vai lauksaimniecības tehniku. Ja teritorija ir aizaugusi, bet fiziski droša un piesārņojums nav konstatēts, tad līdzīgi kā pamestās lauksaimniecības un mežsaimniecības teritorijās, vērtējot no vides viedokļa mūsdienu izpratnē, šādas vietas nav uzskatāmas par degradētām, jo tur dabiski atjaunojas ekosistēmu funkcionalitāte.

Piemēram, Ādažu militārajā poligonā lielā teritorijas daļā, neskatoties uz intensīviem militāriem treniņiem, saglabājas vērtīgi virsāju un meža biotopi, mīt retas putnu un kukaiņu sugas. Turklāt Nacionālie Bruņotie Spēki, kopā ar zinātniekiem, novērtējuši poligona dabas vērtības un piesaistījuši Eiropas Savienības LIFE programmas finansējumu dabas saglabāšanai un atjaunošanai vairāk kā viena miliona Eiro apmērā.

Pamestas lauksaimnieciskās un mežsaimnieciskās darbības teritoriju kritēriji:

- piesārņojums – bijusi pesticīdu noliktava, tehnikas mazgātava, mēsļu krātuve, u.c.,
- nerekultivēta atkritumu izgāztuve,
- dominē invazīvās augas – piem., Sosnovska latvānis, kanādas zeltgalvīte, puķu sprigane,
- pārpurvojusies zeme,
- ar krūmiem aizaugusi lauksaimniecības vai meža zeme.

Divi pēdējie kritēriji nenorāda viennozīmīgi uz degradētu teritoriju. Ja nav zināms vai konstatēts vietas piesārņojums, tad šādās teritorijās faktiski notiek dabas pamatnes atjaunošanās un tās nav bīstamas vai kaitīgas sabiedrībai un videi. Vērtējot no vides viedokļa mūsdienu izpratnē, šādas vietas nav uzskatāmas par degradētām, jo tur atjaunojas dabiska ekosistēma – pieaug sugu daudzveidība, pazemes ūdeņu filtrācija, CO₂ (ogļskābās gāzes) piesaiste. Bieži šādu ekosistēmu pioniersugas (augu sugas, kas kādā atklātā vietā, piemēram, meža izcirtumā, iesakņojas pirmās un rada pirmo augu kopu) – meža zemenes, avenes, ugunspuķes, islandes ķērpis, virši, retējs, mällēpes, pelašķis, nātres, u.c. ir

vērtīgas izejvielas veselības industrijā, kā uztura bagātinātāji ietilpst ārstniecības augu tēju, uzlējumu un pulveru sastāvā, kā arī tiek izmantoti kosmētikas līdzekļu ražošanā.

Piesārņoto un degradēto teritoriju rašanās un pastāvēšana

Piesārņoto un degradēto teritoriju veidošanās ir viena no civilizācijas sekām, kas izmaina apkārtējo vidi un atstāj negatīvu iespaidu uz pašu cilvēku kā bioloģisku un sociālu būtni. Degradētas teritorijas radās galvenokārt 20. gadsimtā un rodas joprojām. Galvenais iemesls ir augošais tautsaimniecības pieprasījums pēc dabas resursiem, kas veicina to pārmērīgu izmantošanu, lai nodrošinātu maksimālu ekonomisku ieguvumu šobrīd, nevis ilgtermiņā. Tas ir izaicinājums visām valstīm un sabiedrībām, bet jo sevišķi tām, kur notikušas valsts politiskās sistēmas maiņas. Būtiska Latvijas atšķirība no situācijas Rietumeiropā, ir degradēto teritoriju veidošanās politiskie apstākļi. Latvijā 20. gs. 90. gados pēc padomju iekārtas sabrukuma vairums ražošanas uzņēmumi pārtrauca darbību - to pamešana radīja daudzas piesārņotās/degradētās teritorijas. Lielākās degradēto teritoriju grupas ietver smagās rūpniecības objektus un ar tiem saistīto infrastruktūru, pamestās militārās teritorijas, nepabeigtas būves. Savukārt lauku vidi un ainavu degradējošas ir kolhozu laikā celtās fermas upju un ezeru tuvumā, bijušās pesticīdu, minerālmēslu un degvielas novietnes, kas bija raksturīgas gandrīz katrai apdzīvotai vietai Latvijas laukos. Tā kā Latvijā nenotiek rūdu ieguve, nav liela mēroga derīgo izrakteņu ieguves (ja neskaita kūdras un granti), nav arī ogļrūpniecības, tad degradēto teritoriju mērogi ir mazāki, nekā valstīs, kur ieguves rūpniecība bija un ir spēcīgi attīstīta.

Latvijas mērogam relatīvi lielas vienlaidus degradētās teritorijas veidojušās būvmateriālu ražošanas nozarē, būvniecībā, un pilnībā vai daļēji izstrādātos, bet nereaktivētos derīgo izrakteņu karjeros (smilts, grants, dolomīts, retāk kūdra.) Latvijas Valsts kontrole (VK) 2023. gada revīzijā par Latvijas derīgo izrakteņu pārvaldīšanu secinājusi, ka Latvijā derīgie izrakteņu pārvaldībā vēl arvien situācija ir kritiska - nav pilnīgas, kvalitatīvas un savlaicīgas informācijas par valsts derīgajiem izrakteņiem, trūkst strukturētu datu un riskos balstītu pārbaūžu, normatīvie akti par derīgo izrakteņu ieguves vietu reaktivāciju ir nepilnīgi. Starp citiem kritiskiem VK secinājumiem uzsvērts, ka pat neveicot pārbaudes dabā, konstatētas 254 vietas, kurās vairs nedrīkst iegūt derīgos izrakteņus, tātad tās ir pamestas, bet netiek reaktivētas. Arvien nepietiekamais regulējums derīgo izrakteņu ieguves vietu pārvaldībai, uzraudzībai un reaktivācijai rada risku pieaugt degradētām teritorijām visā Latvijā, ir īpaši pašlaik, kad valstī īsteno vairākus lielus infrastruktūras būvniecības projektus.

Degradēto teritoriju sakārtošana ir valsts pārvaldes, pašvaldību, komersantu un katra apzinīga sabiedrības pārstāvja pienākums visā Latvijā. Atbilstošu rīcību īstenošana, lai mazinātu degradētu teritoriju pastāvēšanu un rašanos, ikvienā novadā atstās būtisku pozitīvu ilgtermiņa ietekmi uz vidi un sabiedrību - ainavu, ūdens, augsnes, grunts un gaisa kvalitāti, un novada sociāli-ekonomisko situāciju.

Degradēto teritoriju radītie/iespējamie draudi cilvēku veselībai un videi

Degradētu vietu un piesārņotu teritoriju draudi un riski ir ļoti daudzveidīgi - tie var būt kā redzami un sajūtami ar mūsu maņām uzreiz, kā arī apslēpti, bet tāpēc ne mazāk bīstami.

Viegli pamanāmi ir tādi draudi kā naftas produktu piesārņojums ūdenī un gaisā, sērskābais gudrons, bituma un būvmateriālu atkritumi, pesticīdu, fenolu u.c. vielu piesārņojums ar stipru smaku, tvaiki, putekļi vai dūmi. Tāpat relatīvi viegli novērtējama dažādu graustu bīstamība.

Bez speciāla aprīkojuma praktiski neiespējami novērtēt tādu cilvēkam un videi kritiskus draudus, kā radioaktīvais piesārņojums, pirms gadu desmitiem gruntsūdeņos iesūknētas, vai iesūkušās bīstamas ķīmiskas vielas - medikamentu, militāro kaujas vielu un citu ķīmisku vielu ražošanas atkritumi, elektromagnētiskā lauka iedarbība, zemfrekvences vai augstfrekvences vibrācijas ārpus mūsu dzirdes diapazona, u.c. bīstami faktori. Tāpat augsta bīstamība ir applūdušām pazemes komunikācijām – akām, šahtām ar trauslu, degradētu pārsegumu, kā arī derīgo izrakteņu ieguves vietas – smilts karjeri ar stāvām, irstošām kraujām, pamestas kūdras ieguves vietas, applūduši dolomīta, ģipša karjeri ar zemūdens pārkarēm, dobumiem, metāla stiegrojumu un konstrukcijām, betona stabiem, u.c. zemūdens struktūrām. Lai objektīvi noskaidrotu un novērtētu degradēto teritoriju daudzveidīgos draudus cilvēku veselībai, dzīvībai un videi, veic Risku novērtējumu.

Risku novērtējums ir kritiski svarīgs jau sākotnējā iespējamā piesārņojuma izpētes stadijā, kad izvērtē degradētās vietas uzbūvi, struktūru - identificē piesārņojuma iespējamus avotus un pārvietošanās ceļus, kā arī sabiedrības grupas, ekosistēmu sastāvdaļas vai vides vērtības ko potenciāli var skart degradēto teritoriju ietekmes.

Risku novērtējuma sākotnējais variants tiek veidots no jau pieejamās informācijas, analīzes un vietas apsekošanas rezultātiem, kas tiek papildināti un pilnveidoti ar jauniem datiem, veidojot arvien precīzāku izpratni par konkrēto piesārņoto vai degradēto teritoriju, tās ietekmi un izmantošanas perspektīvām.

Novērtējot riskus ir svarīgi noskaidrot un saprast piesārņojuma ietekmes ceļu, atbildot uz pamatjautājumiem:

- ✓ kas ir piesārņojuma vai degradācijas avots (avārija, noplūde, vēsturisks piesārņojums, utt.), un mehānisms (iesūkšanās gruntī, gruntsūdeņos, emisijas gaisā),
- ✓ kā tas izpaužas (izskatās, trokšņo, smird, plūst, birst, u.t.t.) un kāda varētu būt tā potenciālā iedarbība uz vidi un cilvēku,
- ✓ kādā ceļā piesārņojums vai cita degradācijas ietekme var sasniegt cilvēku un uz konkrēto ietekmi jutīgākos vides elementus. (ieelpošana, iesūksies ādā, nonāks pārtikas produktos, nonāks apdares būvmateriālos un telpās, ietekmēs apputeknētājus, utt.),
- ✓ kas ir galvenā vide kurā pārvietojas, izplatās piesārņojums (grunts, gruntsūdeņi, virszemes ūdeņi, gaiss),
- ✓ vai šeit pastāv, vai ir iespējams cilvēka veselības vai vides apdraudējums,
- ✓ kas ir apdraudētākie vides, dabas, sabiedrības elementi un procesi, un kā varam tos pasargāt jau iespējami agrā risku novērtēšanas stadijā,
- ✓ kādas vielas un no kādiem avotiem var radīt potenciālu risku, ņemot vērā esošo vai nākotnes teritorijas lietošanas veidu.

Kā uzzināt par degradētajām teritorijām, apgrūtinājumiem īpašumam un īpašnieka pienākumiem, saistībām piesārņojuma novēršanā

Informācija par apgrūtinājumiem ikvienam nekustamajam īpašumam, ir pieejama kadastra informācijas sistēmā, kur atbilstoši "Nekustamā īpašuma valsts kadastra likumam" Valsts zemes dienests (VZD) uztur visu informāciju par aktuālajiem nekustamā īpašuma apgrūtinājumiem. Svarīgi zināt, ka no 2022.gada decembra VZD nekustamo īpašumu īpašniekiem nodrošina bezmaksas piekļuvi Apgrūtināto teritoriju informācijas sistēmai (ATIS).

ATIS mērķis ir nodrošināt sabiedrību ar aktuālu informāciju par apgrūtinātajām teritorijām un objektiem, kam saskaņā ar Aizsargjoslu likumu ir noteiktas aizsargjoslas (piemēram, īpaši aizsargājamām dabas teritorijām, elektroniskajiem sakaru tīkliem un to infrastruktūras būvēm, ūdensvadu un kanalizācijas tīkliem u.tml.).

Portālā www.kadastrs.lv, zemes īpašniekam bez maksas ir pieejams e-pakalpojums "ATIS dati par savām zemes vienībām". Zemes īpašnieks savukārt normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā var VZD iesniegt viņam pieejamos datus to reģistrācijai vai aktualizācijai ATIS.

Apgrūtināto teritoriju informācijas sistēma apkopo un uzrāda datus par apgrūtinājumiem, ko nosaka Aizsargjoslu likums, Apgrūtināto teritoriju informācijas sistēmas likums un Ministru kabineta Noteikumi par Apgrūtināto teritoriju informācijas sistēmas izveidi un uzturēšanu un apgrūtināto teritoriju un nekustamā īpašuma objekta apgrūtinājumu klasifikatoru.

Lai nekustamā īpašuma valdītājs, lietotājs vai īpašnieks iegūtu vispusīgu un pilnīgu informāciju par konkrēto zemes īpašumu, papildus portālam www.kadastrs.lv, ir ieteicams iepazīties ar datiem par konkrēto zemes īpašumu vēl sekojošās valsts informācijas sistēmās, jeb portālos:

- Dabas datu pārvaldības Valsts informācijas sistēma (VIS) "Ozols": <https://ozols.gov.lv/ozols>,
- Valsts meliorācijas kadastrs: www.melioracija.lv,
- Lauku atbalsta dienesta karšu pārlūks: <https://karte.lad.gov.lv>,
- A/S "Latvijas Valsts Meži" Ģeoportāls "LVM GEO": <https://lvmgeo.lvm.lv>,
- Valsts meža dienesta Ģeoportāls: <https://gis.vmd.gov.lv>,
- Valsts vienotā elektroniskā Zemesgrāmata: <https://zemesgramata.lv>,

Ne visi augšminētie datu avoti sniedz tiešas norādes par degradētām teritorijām, tomēr izskatot daudzveidīgo informāciju, varam gūt vispusīgāku priekšstatu par konkrētā īpašuma vides stāvokli, agrāko zemes lietošanas veidu un darbībām, kā arī varam spriest par iespējamajiem degradācijas faktoriem un pamatotāk plānot tālāko izmantošanu.

Detalizētu informāciju par katra novada teritorijā esošajām degradētajām, piesārņotajām vai potenciāli piesārņotajām vietām jāmeklē vietējās pašvaldības teritorijas attīstības plānošanas dokumentos. To izstrādes laikā ir apzinātas tā saucamās stiprās puses pašvaldības teritorijā, kas varētu veicināt novada attīstību, un vājās puses, kas rada draudus turpmākajai novada attīstībai. Izstrādājot vietējās pašvaldības teritorijas plānojumu, atbilstoši spēkā esošajai likumdošanai, tajā ir jānosaka un jāatspoguļo degradētās teritorijas, kā arī jāparedz tām nepieciešamie zemes izmantošanas nosacījumi

un pieļaujamās darbības. Degradēto teritoriju (arī objektu) noteikšana ir būtiska Teritorijas plānojuma daļa, kas cieši saistās ar pašvaldības Attīstības programmas izstrādāšanu un turpmāko pašvaldības darbību plānošanu.

Ņemot vērā iepriekš minēto, nekustamā īpašuma īpašniekiem ir svarīgi ne tikai izskatīt esošos plānošanas dokumentus un to projektus, lai noskaidrotu plānoto izmantošanas veidu, ierobežojumus un nosacījumus savam īpašumam, bet iesaistīties teritorijas plānošanas dokumentu publiskajā apspriešanā, izsakot savu viedokli (vēlams rakstiski) par plānotajām teritorijas izmantošanas izmaiņām novadā.

Pēdējos 10 gados pašvaldību attīstības plānošanas dokumentu kvalitāte kopumā uzlabojas - valsts informācijas sistēmās pieejami precīzāki kartogrāfiskie pamatdati, pieaug Teritorijas plānojumu (TP) un detālplānojumu detalizācijas pakāpe – tie precīzāk attēlo esošo un plānoto zemes lietojumu un pārvaldību. Šobrīd jau vismaz 95% pašvaldību degradētās teritorijas ir attēlotas teritorijas plānojuma grafiskajā daļā.

Daudzu novadu TP informācija par degradētajām teritorijām tiek atspoguļota pietiekami detalizēti, lai būtu saprotams degradācijas cēlonis, piemēram:

- ✓ nerekultivēts derīgo izrakteņu ieguves karjers – smilts, grants, kūdra, dolomīts,
- ✓ neizmantotas bijušo lopu fermu teritorijas ar vai bez būvju un infrastruktūras drupām;
- ✓ neizmantota teritorija pie bijušo kolhozu mehāniskajām darbnīcām, noliktavām;
- ✓ pārmitrās teritorijas jūras piekrastē, periodiski pārplūstošas teritorijas;
- ✓ ar Sosnovska latvāņiem vai citām invazīvām sugām aizaugoša teritorija;
- ✓ neizmantotas senākas apbūves teritorijas - bijušo muižu drupas u.c.

Ja tomēr īpašnieks neatrod pilnīgu informāciju par savu īpašumu TP grafiskajā daļā – kartēs, tad uzmanīgi jāizlasa, vai konkrētā vieta nav minēta TP paskaidrojuma rakstā.

Ja nekustamajam īpašumam tiek izstrādāts Lokālplānojums, tas satur Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumus, kur obligāti jāuzrāda degradētās vietas un nepieciešamās rīcības degradētajās teritorijās.

Kāpēc nepieciešama degradēto teritoriju reģenerācija un piesārņojuma novēršana. Galvenie īpašnieka pienākumi un ieguvumi.

Zeme ir ierobežots resurss, tāpēc tās lietderīga izmantošana tautsaimniecībā ir būtisks nosacījums pilsētas un lauku teritoriju ilgtspējīgai attīstībai. Šobrīd spēkā esošais "Teritorijas attīstības plānošanas likums" paredz, ka teritorija jāattīsta tā, lai varētu paaugstināt sabiedrības dzīves vides kvalitāti, ilgtspējīgi, efektīvi un racionāli izmantojot lauksaimniecības, meža un nemeža zemes, kā arī citus resursus, lai mērķtiecīgi un līdzsvaroti attīstītu tautsaimniecību. Teritorijas attīstībā viens no svarīgākajiem pamatprincipiem ir ilgtspējības princips, kas paredz saglabāt un veidot kvalitatīvu vidi esošajām un nākamajām paaudzēm, līdzsvarotu ekonomisko attīstību, racionālu dabas, cilvēku un materiālo resursu izmantošanu, dabas un kultūras mantojuma attīstību.

Degradētas teritorijas ir pretrunā augšminētā "Teritorijas attīstības plānošanas likuma" likuma garam, jo ir neizmantots resurss, kurš bieži vien ar savu vizuālo veidolu, dažāda veida piesārņojuma klātbūtni un bīstamību cilvēkam un dabas elementiem, negatīvi ietekmē konkrētās teritorijas uztveri sabiedrībā, vietas pievilcību un arī ekonomisko attīstību. Turklāt "Zemes pārvaldības likums" paredz vietējām pašvaldībām pienākumu degradētās teritorijas attēlot TP, savukārt zemes īpašniekiem ir pienākums īstenot pasākumus, veikt darbības zemes degradācijas novēršanai. Pārdomāti atjaunojot degradētās teritorijas un atgriežot iepriekš degradēto zemi reģiona sociālekonomiskajā apritē, tā var nest nozīmīgu labumu konkrētās vietas vai pat visa reģiona attīstībā.